

Buda ostromát (1686) olyan fantáziakép jeleníti meg, amelynek alig van valami köze a valósághoz (a sok jó ábrázolás közül miért éppen ezt kellett választani?!). *Derkovits Dózsa*-sorozata sem történelmi tankönyvbe való, csakúgy mint az egykorú, de nem hiteles ábrázolások. Mint ahogy a *Husz János* elfogásáról készült képek sem valósak, hitelesek.

Van olyan tankönyvoldal, amelyre három kép jutott, a következő megjelölésekkel: kuruc lovas; kuruc vitéz; kuruc harcos. Láthatólag a szerző – vagy a képszerkesztő – nem tudott mit kezdeni a képekkel, a legfontosabb feladatának a szóismétlések elkerülését tartotta. Ez sikerült is neki, amihez ezúton is gratulálunk. Az első kép valóban lovast ábrázol, a második kezében fokost tartó férfi is lovas lenne, csak hogy éppen nem lovon ábrázolják. A harmadik pedig nem egyszerűen „harcos”, hanem gyalogos, s mellesleg címerkép. Talán a címer tulajdonosának nevét is oda lehetett volna írni, ha megérdemli egyáltalán. Döntse el az olvasó. (*Esze Tamás* címeres levelének címerképéről van szó!)

A középkori tárgyú kötetek a tervek szerint újra megjelennek a Móra Kiadó gondozásában (a Képes történelem sorozat), amely a tankönyvek mellett a fő illusztrációs segéd-eszköz. Takarékosági okokból a képek tekintetében nemigen terveznek változást. Pedig lenne mit módosítani, hiszen van olyan kötet, amelyben több mint félszáz képpel szemben vethetők fel alapos kritikai aggályok (például a hitelesség kérdésében). Ha már eddig – kötetként – több mint kétszáz ezer példányban terjesztettük a nem hiteles történelmet, akkor ez már haladó hagyomány, nosza folytassuk, mert így olcsóbb...

A 18-19. századról szóló kötetekben történetileg nem hiteles ábrákkal általában nem találkozunk, s hasonló a helyzet a 20. század vonatkozásában is. A képválogatás, a képaláírások rövidecsége, s nem utolsósorban a nyomdai kivitel azonban itt is gondot okoz. Igen szerencsés viszont az az ötlet, hogy a képaláírás mellé egy-egy idézet is járul, amely a képhez kapcsolódik.

A példák sorát – úgy véljük – felesleges lenne tovább szaporítani. A lényeg az, hogy történelemtankönyveink illusztrálása tekintetében gyökeres változásokra van szükség. Az általános iskola 5-6. és a középiskolák I-II. osztályos tankönyvei ábráinak teljes átdolgozására, az ábrák mintegy felének kicserélésére van szükség (a legújabb kötetek is beleértendők!).

A képválogatás, a képek forráskritikája külön szakmai stúdiumot igényel. Tanítani kellene főiskolán és egyetemen, s a képválogatást hozzáértő szakemberre kell bízni, illetve szaklektor szükséges hozzá. E munka természetesen többletköltségekkel jár, de el kell döntenünk, hogy a fokozott takarékoság a fontosabb, vagy az, hogy generációk végre képileg is hiteles tankönyvekből tanuljanak.

CSORBA CSABA

Az angol történelemtanításról

R.G. Batho előadása az OKI Történelemmetodikai Műhelyében

Az Országos Közoktatási Intézet Pedagógusképzési Központja 1993. tavaszán indította el az egyetemi (főiskolai) történelem szakmethodikusok és a pedagógiai intézeti szaktanácsadók műhelyét, amely általában kéthavonkénti rendszerességgel tartja szakmai megbeszéléseit. A szervezők célja nem titkoltan az, hogy a megelőző évtizedek „lelki eróziója” után a szakemberek számára „szellemi ózonréteget” és nyilvánosságot teremtsenek. Az eddigi programok témái – a rendszerváltás utáni történelemtanítás kritikus pontjai; történelemmetodikai szakirodalmunk problémái; a tér- és időszemlélet fejlesztésének lehetőségei; a történelmi fogalmak használata; a felvételi vizsgák korszerűsítése; a történelemtankönyv mint pedagógiai eszköz stb. – arról győztek meg bennünket, hogy számottevő érdeklődés nyilvánul meg az időnként lenézett, másodlagos fontosságúként kezelt szakmethodika kérdéseiről. Ezt bizonyította *R.G. Batho* (a Durham-i Egyetem professzora) 1994. október 17-i nagy sikerű előadása is, amelyet napjaink angliai történe-

lemtanításának gyakorlatáról, az oktató-nevelő munka tapasztalatairól, valamint a történettudomány és metodika viszonyáról tartott. A továbbiakban a neves szakember – aki egyben az angol Királyi Történelmi Társulat elnöke is – *A történelemtanítás napjaink Angliájában* című előadásának rövid összefoglalását közöljük.

A történelemre gyakran úgy tekintenek, mint korlátozott célokkal és korlátozott módszerekkel dolgozó tantárgyra. Az előbbi szimplán a tények megszerzését, az utóbbi például a diktálás utáni magolást jelenti. „Kréta és beszéd” jellemezte generációkon keresztül az angol történelemtanítást: a tanár magyarázott, a tanulók írtak. A jó tanár megfelelő elbeszélőkészséggel – képzeletük felkeltésével – a tanulók aktív részvételét is el tudta érni.

Szerencsére az utóbbi években az angliai történelemtanítás jelentős változáson ment át. Harminc évvel ezelőtt kivételes jelenség volt például a források használata, ami ma már megszokott dolognak számít. Amint a Nemzeti Tanterv végső jelentését készítő munkacsoport megállapította: „A tantárgy hitelességéhez az szükséges, hogy a múlt átfogó szemléletén alapuljon, szigorúan történelmi-történelmi módszereket alkalmazzon és foglalja magába a magyarázatok és interpretációk széles körét. Ezek az elemek csak együtt adnak szerves egészet; ha bármelyik hiányzik belőlük, az eredmény már nem történelem lesz.”

Napjainkban a történelemtanítás sokoldalú képességeket formáló tárgy, amelynek nagy hatása van a tanulók általános és szakmai fejlődésére. A történelem tanításának megváltozott módja a társadalom e tantárggyal kapcsolatos elvárásainak változását tükrözi.

Az 1988-as Oktatási Reformtörvény a Nemzeti Tanterv bevezetése előtt a legtöbb iskolában az 5-7 éveseknek nem tanítottak történelmet, csak a múlttól szóló különböző elbeszéléseket. Most – az 1995-re is megerősített – szabályozás értelmében ezen az (1. számú) „szinten” a brit történelem a tananyag. A kicsik híres brit férfiak és asszonyok életéről tanulnak.

Napjainkban – sőt, már elég régóta – általános az egyetértés abban, hogyan kell a 7-11 éveseknek a 2. szinten a történelmet tanítani. A javaslatok szerint a tanulókat körülvevő mikrovilágból célszerű kiindulni, s a helyi források használatával jutni el egy-egy átfogó témához. Az angliai történelemtanítás a „kutatásra” alapozott megközelítést részesíti előnyben, a „tevékenység általi tanulást”. Erre jól használhatóak az iskolába vitt régi fotók, a tanulmányi kirándulások vagy éppen a helyi közösség valamelyik tagjának az iskolába való meghívása. Az 1970-es évek Angliájában a tanításra jelentős befolyást gyakorló „Történelem az iskolában” tervezet egyik leghatásosabb feltételezése az volt, hogy a fogalmakon alapuló történelemtanítás a tanulókat sokkal korábban juttatja el a megértés olyan szintjéig, amelyet a pszichológia addig nem tartott lehetségesnek. *David Fontana* írta *A fiatal gyermek oktatása* (Blackwell, 1984) című művében: „A gyermek nem tartály, amely arra vár, hogy megtöltsék tudással, hanem sokkal inkább a problémára aktívan megoldást kereső lény.”

A napjainkban zajló tantervkorrekció a történelemtanítást is érinti. Így pl. a 2. szintre előírt követelményeket jelentősen karcsúsították. Összesen hat tananyag maradt: *A rómaiak, valamint az angolszászok és a vikingek Angliában*; *Élet a Tudor-korban* (ezt sok tanár továbbra is nehéznek tartja); *A viktoriánus Nagy-Britannia vagy Nagy-Britannia az 1930-as évek óta*; *Az ókori Görögország*; *Helytörténet*; *Egy Európán kívüli társadalom*. A hangsúly arra került, hogy a tanulók megismerjék az angol, skót, walesi és ír történelem különböző aspektusait (a korábbi gyakorlatban a brit történelem általában csupán az angol történelmet jelentette), továbbá – ahol csak lehetséges – arra, hogy a brit történelmet az európai és a világtörténelem egészében helyezték el.

Sok tanár azonban továbbra is elégedetlen, mert úgy véli, hogy az európai és az Európán kívüli világ csak a tananyag perifériáján jelenik meg. Pedig a sok brit iskolára egyre jellemzőbb az etnikai sokszínűség, s így lehetőség nyílik a különféle csoportok gazdag történelmi örökségének felhasználására a tanításban. Ez jelentős szerepet játszhat a megértés és az egymás nézetei iránti tolerancia fejlesztésében. Általános az egyetértés abban is, hogy kezdettől fogva a történelem megértésére kell törekedni még akkor is, ha a tanulók az absztrakt fogalmi érettség szintjét teljesen csak a tizenéves kor közepére érik el.

A legfőbb nehézség amellyel a középiskolai tanterv átdolgozásával megbízott munkacsoportnak meg kellett birkóznia, az, hogy a 4. szinten (14-16 évesek) már nem minden-

kinek kell történelmet tanulnia. Következésképp a 20. századi történelem nagy témaköreit át kell csoportosítani a 3. szintre (11-14 évesek). Annak érdekében, hogy ne csak a plitikatörténet domináljon – ahogy az ötven éven keresztül jellemző volt a középiskolákban – az alábbiakat határozták el:

a) át kell tekinteni a brit gazdasági, társadalmi politikai és kulturális struktúrák alapvető változásait a középkortól napjainkig;

b) tanítani kell az európai és az Európán kívüli történelem főbb vonatkozásait, hogy a fiatalok értsék az összefüggéseket a különböző korokban és területeken bekövetkezett történelmi események és változások között.

Mindennek érdekében a brit történelem három egységét – *A középkori királyság; Az Egyesült Királyság megteremtése; Nagy-Britannia 1750-1900 között* – és egy a 20. századi világról szóló részt kell feldolgozni. Szerepelnie kell továbbá az 1914 előtti európai történelem valamelyik fordulópontjának – például: *A neolitik forradalom; Az Oszmán birodalom behatolása Európába a 16-17. században*; – s tanítani kell egy Európán kívüli társadalomról is, például: *Kína az első császártól Kubiláj kánig; Japán a sógunok alatt; Észak-Amerika őshonos népei*.

Az 1988-ban elfogadott Nemzeti Tanterv tíz követelményszintet állapított meg, míg 1995-től csak nyolc marad. Van azonban plusz egy: az emelt szintű kategória. Ennek eléréséhez a tanulóknak a képességek igen széles skálájával kell rendelkezniük, beleértve például a „források kritikus felhasználását” a történelmi tárgyú „kutatómunkát” a „megalapozott és kiegyensúlyozott következtetések önálló levonását és megvédését”. Képesnek kell lenniük jól szerkesztett, konzisztens előadásra, ábrázolásra, magyarázatra, a tények, adatok, szakkifejezések megfelelő használatára.

Bár a 14-16 éves korú tanulók számára a történelem választható tantárgy lett, a 14 évesek esetében is világos, hogy a Nemzeti Tantervben szereplő követelmények teljesítése a tanulói részvétel magas fokát kívánja meg. A tantárgy nem oktatható mechanikus módszerekkel, s ennek így is kell lennie, hiszen a történelemnek kulcsfontosságú szerepe van abban, hogy az állampolgárokat a demokratikus társadalmi életben való tevékeny részvételre készítse fel.

V. MOLNÁR LÁSZLÓ

Gondozott szövegek

Az Ikon Kiadó 1992-ben indította Matúra klasszikusok című sorozatát, melyben középiskolai kötelező olvasmányokat jelentet meg a korábban megszokottaktól teljesen eltérő kötetekben. E kiadványok ugyanis az érettségizők, de a fiatalabbak és a tanárok számára is jól hasznosítható kiegészítő fejezeteket, illusztrációkat és bibliográfiát is tartalmaznak a művek teljes, gondozott szövege mellett. Ilyen módon ezek a kötetek az elemző-értelmező el- és újraolvasás fontos ismerethordozói is.

Az ember tragédiája a Matúrában

Az első a sorban *Madách Imre* folyamatosan új és új részelemzésekre indító, többszöri elmerugaszkodásra készítő műve, *Az ember tragédiája*. A kötet szerkesztője, a mű szövegének sajtó alá rendezője és a jegyzetek összeállítója *Kerényi Ferenc*, aki egyben számottevő mértékben közreműködik abban is, hogy az értelmezés ne szakadjon el a műtől, az olvasás a részleteket sem mellőző, folyamatos figyelmű legyen. Néha talán sűrűn sorakoznak a kérdések, de mindig elmélyülésre és pontosságra készítenek.

A könyv élén álló életrajzi vázlatból mindent megtudunk, ami Madách magánéletéből, közéleti, politikai szerepvállalásából fontos ahhoz, hogy világszemléletét, ügyei melletti